

OTÁZKA KONTINUITY MEZI ŘÍMSKÝMI COLLEGII A STŘEDOVĚKÝMI ARTI¹

Terezie Pilarová

Nic v tomto světě netrvá věčně (...) jediné prostřednictvím náhrady.

Bartolus de Saxoferrato²

1 Úvod

Collegia, scholae, ministeria, officia, arti – toto všechno a ještě řada dalších jsou označení, na která je v průběhu středověkého vývoje cechovních společenství na území Apeninského poloostrova možné narazit.³ S řemeslnými spolky (*collegia*) se lze setkat již v období antiky. Cechy vrcholného středověku se však svým „obsahem“ od *collegií* významně odlišují, přičemž některé z aspektů jsou natolik zásadní (politická a soudní moc), že se zde nabízí otázka, zda je možné v tomto případě hovořit o kontinuálním vývoji, či o zcela jiných, odlišných institucích.

Předložená otázka tvoří dílčí část mnohem širší problematiky týkající se kontinuálního vývoje římské jurisprudence od antiky po právní renesanci 12. století,⁴ a je tedy nutné k ní přistupovat i s ohledem k tomuto kontextu.

¹ Příspěvek vznikl za podpory MŠMT, grant IGA_FF_2017_017 (Společnost v historickém vývoji od středověku po moderní věk III.).

² KANTOROWICZ, Ernst H.: *Dvě těla krále: Studie středověké politické teologie*. Praha 2014, s. 201.

³ Římané pak označovali korporace mnoha způsoby: *collegium, corpus, societas, ordo, sodalitas, sodalicium*; nejběžnější byly první dva termíny. V klasickém názvosloví neexistoval pojem, který by souhrnně označoval soukromoprávní korporace a instituce politicko-správní, teprve komentátoři začali užívat obecný termín *universitas*.
BONFANTE Pietro: *Instituce římského práva*. 9. vyd. Brno 1932, s. 67.

⁴ U nás se této problematice věnoval zejména Valentin Urfus: URFUS, Valentin: *Recepte římského práva a římskoprávní kultura za feudalismu a v počátcích kapitalismu: Vybrané otázky: Určeno pro posl. fak. právnické*. Praha 1987; Týž: *Historické základy novodobého práva soukromého: římskokatolické dědictví a soukromé právo kontinentální Evropy*. 2. vyd. Praha 2001. Nověji například: PILAROVÁ, Terezie: *Rukopisy Digest v kontextu vývoje římského práva ve středověku*. *Acta Iuridica Olomucensia*, 11, 2016, Supplementum 1, s. 75–90; PILAROVÁ, Terezie – TALANDA, Adam: *Význam rukopisů Digest ve sporu o kontinuitu římského práva*. In: *Historia et interpretatio Digestorum seu Pandectarum*. Praha 2017, s. 73–85.

Zároveň se jedná o problematiku, na niž je nutné pohlížet prizmatem interdisciplinární spolupráce práva a historie, neboť obě disciplíny jsou v tomto případě úzce propojeny.

Právně-historický výklad o problematice kontinuity cechovních společenství mezi obdobím antiky a vrcholného středověku na území Apeninského poloostrova, na kterou panuje u právních historiků dosud nejednotný názor, doplňuje poslední kapitola této studie zabývající se vývojem florentských cechů ve vrcholném a pozdním středověku. Na konkrétním příkladu, Florencii, je tak ukázáno, nakolik se cechovní společenství přizpůsobovala aktuálním společenským, ekonomickým a politickým podmínkám, což v tomto případě slouží jako opora pro autorčin názor o kontinuálním vývoji cechů. Ty se tak v průběhu historického vývoje pouze přizpůsobovaly aktuálním podmínkám, jejich formální i obsahové jádro však zůstávalo zachováno.

2 Názorový nesoulad v otázce vztahu antických spolků a středověkých cechů na území Apeninského poloostrova⁵

Na návaznost středověkých cechů na antické spolky na italském území existují protichůdné názory. Mezi zastánce kontinuity těchto institucí patřil Ludo Moritz Hartmann⁶, který spatřoval významnou podobnost mezi římskými *corporazioni*, raně středověkými *scholae* a pozdějšími cechy (*arti*) na území Apeninského poloostrova. Nino Tamassia⁷ pak tvrdil, že můžeme nalézt spojitost mezi byzantskými *scholae* a pozdějšími středověkými cechy, nicméně je složité nalézt jejich propojení s pozdně římskými *collegii*. Věřil také, že náboženský faktor měl významný vliv na formování řemeslných společenství, z nichž se později vyvinuly středověké cechy.⁸

⁵ Problematika kontinuity cechů, především pak otázka názorové nejednotnosti právních historiků, byla konzultována, a je tak i ovlivněna názory profesora Victora Crescenziho (Università di Urbino), který autorce poskytl písemnou verzi svého příspěvku *Corporazioni romane e arti medievali: il problema della continuità*, předneseného na konferenci v Ravenně 21.–22. října 2016.

⁶ Ludo Moritz Hartmann (†1924) byl rakouský historik, diplomat a politik. HARTMANN, Ludo Moritz: *Zur Wirtschaftsgeschichte Italiens im frühen Mittelalter: Analekten*. Gotha 1904.

⁷ Nino Tamassia (†1931) byl italský právník a politik. TAMASSIA, Nino: *Le associazioni in Italia nel periodo precomunale*. Modena 1898.

⁸ TAMASSIA, N.: c. d., s. 21 a násl.; LEICHT, Pier Silverio: *Corporazioni romane e arti medievali*. Turín 1937, s. 26.

O vzájemné nesouvislosti mezi antickými *collegii* a středověkými cechy byli naopak přesvědčeni například Augusto Gaudenzi⁹ a Gennaro Maria Monti,¹⁰ kteří předpokládali, že cechy vznikly zcela spontánně a jsou produktem rané renesance,¹¹ nebo Gioacchino Volpe,¹² který kladl velký důraz na nejednotný vývoj na území Apeninského poloostrova v raném středověku, jež je potřeba při řešení této otázky zohlednit. Problematika je jím vnímána především z ekonomického hlediska. Vznik středověkých cechů vidí jako reakci na aktuální společenské potřeby a řešení soudobých problémů.¹³

Ve výčtu historiků věnujících se této právně-historické otázce jistě nesmí chybět jeden z nejvýznamnějších italských historiků a právníků Arrigo Solmi (†1944), který svůj názor na kontinuitu mezi *collegii* a středověkými cechy v průběhu života postupně měnil. Prvotní striktní přesvědčení o diskontinuitě později pozměnil v názor o jisté návaznosti v byzantských městech na území dnešní Itálie (Řím, Ravenna, některá sicilská města aj.) a ve městech podrobených Langobardy (především pak na lombardsko-toskánských územích). Nicméně ačkoli se v uspořádání cechů objevují právní prvky římských *collegií* (jako např. organizace *magistri*, poplatky, pozůstatky *vectigal artia*,¹⁴ vstupní poplatky), nelze se domnívat, že se jedná o přímou návaznost středověkých cechů na římská *collegia*, neboť je zde třeba zohlednit obrovský zásah, jakým byla invaze Langobardů. A tak i přes zachování či kontinuitu některých občanskoprávních prvků ve středověkých ceších není možné podle Solmiho hovořit o právní identitě římských *collegií* a středověkých korporací.¹⁵

⁹ Augusto Gaudenzi (†1916) byl italský historik práva.

GAUDENZI, Augusto: *Le società delle arti in Bologna nel secolo XIII. I loro statuti e le loro matricole*. Bullettino dell'Istituto storico italiano, 21, 1899, s. 7–126.

¹⁰ Gennaro Maria Monti (†1943) byl italský historik.

MONTI, Gennaro Maria: *Le corporazioni nell'evo antico e nell'alto medio evo*. Bari 1934.

¹¹ MONTI, G. M.: c. d., zejména s. 38.

¹² Gioacchino Volpe (†1971) byl italský historik a politik.

VOLPE, Gioacchino: *Medio Evo italiano*. 4. vyd. Řím 2003.

¹³ VOLPE, G.: c. d., s. 38–47.

¹⁴ *Vectigal artium* je daň umělců a řemeslníků v Římské říši.

¹⁵ SOLMI, Arrigo: *Le corporazioni nel Medio Evo*. Milano 1934, s. 5–6; Týž: *Le Associazioni in Italia avanti le origini del Comune*. Modena 1898. MONTI, G. M.: c. d., s. 152–153; LEICHT, P. S.: c. d., s. 34–35.

3 Právní vývoj *collegia* od Zákona dvanácti desek po *Corpus Iuris Civilis*

Řemeslné spolky jsou římským právem chápány jako soukromoprávní korporace, sdružení osob za společným účelem (*universitates personarum*), které tvoří samostatnou osobu¹⁶ a jsou od jednotlivých členů odděleny. Podle *Digest*¹⁷ mají *collegia* právní způsobilost k nakládání s vlastním majetkem a financemi, mají svého zástupce (*magister* nebo *syndicus*) a mohou žalovat a být žalována jako kolektivní osoba.¹⁸

Nejstarší kodifikace římského práva, *Zákon dvanácti desek*, nepožadovala od sdružení nic, než aby seskupilo několik osob dle stanov, které neodporovaly zákonu (deska VIII¹⁹). Úřední povolení nebylo třeba.²⁰ Tato spolčovací svoboda pak začíná být omezována s koncem republiky. *Lex Iulia de collegiis* (21 př. n. l.) stanovil, že pokud není *collegium* výslovně povoleno, nebo nevychází z dřívější tradice (zejména charitativní a pohřební společenství), má být zrušeno. Vznik nových *collegií* byl pak podmíněn souhlasem senátu nebo císaře, kdy hodnocen byl zejména jeho účel ve vztahu k veřejné užitečnosti.²¹ Co je však v tomto případě zavádějící, je ona hranice mezi pro stát potřebnými kolegií a těmi vycházejícími z tradice. Tato otázka je velmi diskutována například u neapolských mydlářů (viz kapitola níže *Řemeslné spolky v raném středověku*). Za principátu pak byly cechy, jejichž činnost byla pro fungování společnosti nepostradatelná (*corpora naviculariorum, pistorum, fabricen-*

¹⁶ *Lex mortuo* – *Digesta* (D.) 46.1.22 Mortuo reo promittendi et ante aditam hereditatem fideiussor accipi potest, quia hereditas personae vice fungitur, sicuti municipium et decuria et societas.

¹⁷ *Digesta* (D.) 3.4.1.1 Quibus autem permissum est corpus habere collegii societatis sive cuiusque alterius eorum nomine, proprium est ad exemplum rei publicae habere res communes, arcam communem et actorem sive syndicum, per quem tamquam in re publica, quod communiter agi fierique oporteat, agatur fiat.

D. 3.4.1.2 Quod si nemo eos defendat, quod eorum commune erit possideri et, si admoniti non excitentur ad sui defensionem, venire se iussurum proconsul ait. et quidem non esse actorem vel syndicum tunc quoque intellegimus, cum is absit aut valetudine impediatur aut inhabilis sit ad agendum.

¹⁸ Blíže například SOMMER, Otakar: *Učebnice soukromého práva římského*. I. a II. díl. SPÁČIL, Jiří (ed.). Praha 2011, s. 199–202.

¹⁹ *Zákon dvanácti desek*, deska VIII., cit. podle Gaius, D. 47. 22. 4 His (sodalibus) autem potestatem facit lex, pactionem quam velint sibi ferre, dum ne quid ex publica lege corrumpant. Sed haec lex videtur ex lege Solonis translata esse.

²⁰ VANČURA, Josef: *Úvod do studia soukromého práva římského*. I. díl. Praha 1923, s. 73.

²¹ Zde se nabízí jistá analogie k možnostem, jak mohl Latin získat právo Kviritů, viz Gaius Komentář I., 32b.–34.

GAIUS: *Učebnice práva ve čtyřech knihách*. KINCL, Jaromír (ed.). Brno 1981, s. 37–38.

sium aj.), zavázány státu k určitému plnění – dopravě obilí, mletí, rybolovu aj. Tyto spolky se staly společenstvími nucenými, kdy jejich členové i se svými potomky byli právem vázáni k danému cechu, za což jako členové získávali právní výhody.²²

Před pádem Západořímské říše (476²³) vznikla významná právní památka – *Codex Theodosianus*, který nechal vytvořit východořímský císař Theodosius II. (†450) jako sbírku císařských konstitucí. Zákoník se stal závazným 1. ledna 439, a to nejen ve Východořímské říši, ale i v Západořímské, na základě žádosti císaře Valentiniana III. (†455). Na mnoha místech Západořímské říše se tento zákoník udržel v platnosti ještě dlouho poté, co jej v té Východořímské nahradil pozdější Justinianův zákoník. Kodex se dělí na 16 knih, přičemž 12.–15. kniha pojednávají o korporacích.²⁴

Četná ustanovení Theodosiova zákoníku ukazují na omezování svobodné volby povolání. Synové řemeslníků a obchodníků byli mnohdy nuceni vykonávat stejnou profesi jako jejich otcové, kteří měli povinnost zajistit své nástupce pro případ své smrti,²⁵ tak tomu bylo například u *navicularri* (lodní přepravci)²⁶ nebo pekařů.²⁷

²² Blíže k této problematice např. BONFANTE, P.: c. d., s. 69; HEYROVSKÝ, Leopold: *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. vyd. Praha 1910, s. 171–177; VANČURA, J.: c. d., s. 73–74; BOWERSOCK, Glen Warren – BROWN, Peter – GRABAR, Oleg (ed.): *Late Antiquity: A Guide to the Postclassical World*. Harvard 1999, heslo *Guilds*, s. 479–481.

²³ Ačkoli studie pracuje s rokem 476 jako s datem začátku středověku, jedná se pouze o pomůcku, která má ohraničovat dvě významné historické etapy, nikoli o rok, který výrazně ovlivnil problematiku řešenou v článku.

²⁴ SKŘEJPEK, Michal: *Texty ke studiu římského práva*. Praha 2001, s. 131–132.

²⁵ CAMERON, Averil: *The Later Roman Empire, AD 284–430*. Harvard 1993, s. 109.

²⁶ *Codex Theodosianus* (CTh.) 12.1.134 Idem aaa. rufino praefecto praetorio. omnes, qui curialii obstricti sanguine diversis se officiorum privilegiis et actuum praeiudiciis adgregarunt, reddendos muniis esse non ambigas. eos etiam, qui adepti honores esse dicuntur, debitis statuas functionibus subrogandos manente privilegio dignitatis. ac ne ab his sententia promenda se temperet, quos praesidialis officii defendit obscuritas quosve nullum munus alligat naviculariae functionis. usque eo super hac re iudicantis est sententia porrigenda, ut, quoniam curialium fundos diversis titulis huiuscemodi homines tenere coeperunt, intellegant sese, quos nulla militiae privilegia, nulla honorum suffragia, non aetatis defensabit infirmitas, in eorum locum suscipiendis functionibus subrogandos, quorum vel habendo vel habitando sibi patrimonia praesumpserunt. dat. prid. id. april. constantinopoli theodosio a. iii et abundantio cons. (393 apr. 12).

²⁷ CTh. 14.3.2 Imp. constantius a. ad orfitem praefectum urbi. si quis pistoris filiam suo coniugio crediderit esse sociandam, pistrini consortio teneatur obnoxius et familiae pistoris adnexus oneribus etiam parere cogatur. et quoniam necessarium corpus fovendum est, patronos pistoribus constitutos ad altera functionis officia prohibeo devocari caudicariorum corpori minime de cetero copulandos, ut aliis necessitatibus absoluti eam tantummodo functionem

Druhá stěžejní sbírka římského práva nese od 16. století označení *Corpus Iuris Civilis*. Tento zákoník, sestavený z podnětu východořímského císaře Justiniana I., se skládá ze čtyř částí: *Codex*, *Digesta*, *Institutiones* a *Novellae*. Justinianovo ovládnutí Apeninského poloostrova, jako důsledek jeho politiky *renovatio imperii*, vyvolalo snahu po opětovném formálním sjednocení těchto dobytých území s Východořímskou říší, a tak se i tato právní sbírka na základě *Pragmatica sanctio pro petitione Vigili*²⁸ z roku 554 stala platnou na Apeninském poloostrově. *Corpus Iuris Civilis* v návaznosti na dřívější římskoprávní předpisy (např. *Lex Iulia de collegiis*) dovoľoval existenci *collegia* pouze na základě povolení státní mocí.²⁹

Platnost Justinianova zákoníku dávala italskému území naději na jeho opětovné právní sjednocení. Langobardský vpád ovšem zformování uceleného právního systému narušil a na dlouhá staletí vytvořil z Apeninského poloostrova právně nesourodou oblast. Langobardi, Byzantinci, Frankové, Arabové, Normané a další aktéři historického vývoje Apeninského poloostrova pak již přistupovali k římskoprávnímu odkazu rozdílně.

4 Řemeslné spolky v raném středověku

Dochované prameny se o existenci řemeslných spolků na území Apeninského poloostrova mezi 6. až koncem 9. století takřka nezmiňují. Jednu z vzácných výjimek tvoří epištola papeže Řehoře I. Velikého z roku 599, která nám dokládá existenci *corpus*³⁰ *sapunariorum* (společenství mydlářů) v Neapoli.³¹

liberae mentis nisibus exsequantur. dat. prid. non. iul. mediolano arbitione et lolliano cons. (355 iul. 6).

²⁸ *Pragmatica sanctio pro petitione Vigili* je součástí *Novellae*, nejčastěji uváděna v Nov. App. VII.

²⁹ D. 47.22.3.1 In summa autem, nisi ex senatus consulti auctoritate vel caesaris collegium vel quodcumque tale corpus coierit, contra senatus consultum et mandata et constitutiones collegium celebrat.

³⁰ Mezi 2.–3. stoletím ukazují epigrafické prameny a právní texty na stále častější používání pojmu *corpus* namísto pojmu *collegium* jakožto jeho synonyma. Od 4. století pak již jednoznačně pojem *corpus* převládá. Což dokládá například i jeho četnost v *Codexu Theodosianu*. BOWERSOCK, G. W. – BROWN, P. – GRABAR, O. (ed.): *c. d.*, s. 480.

³¹ HARTMANN, Ludo Moritz (ed.): *Gregorii I papae Registrum Epistolarum*, libr. IX, 113. In: MGH 1893, s. 118–119. In: <https://archive.org/stream/gregoriipapaer00churgoog#page/n130/mode/2up> [cit. 25.10.2017].

Neapol se v průběhu byzantského znovudobývání v první pol. 6. století dostala pod nadvládu Východořímské říše, což nezměnil ani zmiňovaný rok 599, kdy bylo město obléháno Langobardy. S byzantskou nadvládou zde byla zavedena platnost Justiniánova zákoníku.

Zmíněná epistola ukazuje, že neapolští mydláři se řídili *pactum inter se de quibusdam rationabilibus artis suae* (vnitřními statuty v rámci svého společenství), kdy v rámci těchto statut byla stanovena *introitura* (vstupní platba) pro nové členy. Kolegium neapolských mydlářů bylo volné, jinými slovy, členství nebylo vázáno na povolení státní mocí, ale vyplývalo ze *sacramenta* (přísahy) a ze stanov (v římském právu označovaných jako *lex collegii*, ve středověku pak *pactum*). Papežský dopis nám tak dokládá existenci volných kolegií půl století po uzákonění Justiniánova zákoníku (554), který povoloval existenci pouze zákonem povolených kolegií vázaných na schválení své činnosti státní mocí. K obsahu těchto stanov Řehoř píše pouze *iuxta priscam consuetudinem omnium* (stále jako starověký zvyk), což může ukazovat na souvislost mezi pozdně antickými *lex collegii* a raně středověkými stanovami.³² Ačkoli zde uvedená terminologie nepostačuje k prokázání kontinuálního fungování daného spolku již od antiky, je tato skutečnost více než pravděpodobná.

Mezi dochovanými písemnostmi Řehoře Velikého lze rovněž nalézt svědectví o *Artis tinctoriae*³³ (společenství barvířů) působící v Římě za Řehořova pontifikátu, z čehož lze usuzovat na plynulé fungování antických *collegii* ve „věčném městě“ i v raném středověku.³⁴

Od datace těchto významných listin se pak záznamy o existenci řemeslných spolků na dlouho vytrácejí. Další významnější zmínkou jsou až *Constitutiones Olonenses* vydané roku 825 římským císařem Lotharem I. (795–855), uvádějící osm severoitalských měst (Bologna, Cremona, Florencie, Ivrea, Turín, Milán, Padova a Benátky), která byla vybrána jako vhodná centra pro zřízení nových *collegii* nebo *scholae*. V každém z uvedených měst a obcí pak nesla nově zřízená společenství jiné označení. Ve Florencii to byla *capitadini* nebo *arti*.³⁵

³² HARTMANN, L. M. (ed.): *Gregorii I papae Registrum Epistolarum*, libr. IX, 113, s. 118–119; MONTI, G. M.: c. d., Apendix II – EPISTOLA DI GREGORIO I. DEL FEBBRIO-APRILE 599, s. 213–214.

³³ Termín *ars* je zde použit ve významu *collegia*, stejně jako ve výše uvedeném případě *corpus sapunariorum*.

³⁴ WALTZING, Jean Pierre: *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains*. IV. díl. Louvain 1900, s. 119.

³⁵ STALEY, John Edgcumbe: *The Guilds of Florence*. Londýn 1906, s. 35.

Mezi 10. až 12. stoletím nacházíme v Římě a Ravenně, centrech dřívějšího silného vlivu Byzantské říše a současné papežské moci, tzv. *scholae* – volně vytvořená společenství (nezávislá na rozhodnutí státu). Z listiny ravennského arcibiskupa Petra z 12. dubna 943 se dovídáme o existenci *schole Piscatorum*, která si od ravennského kostela pronajímá *licentiam piscandi* k řece, jak již *in prefata schola largitum fuit per scriptum conveniente*. Camillo Spreti, který se dějinami cechu rybářů v Ravenně zabýval od této první písemné zmínky po 18. století, se domníval, že by zde cech mohl existovat snad již někdy okolo roku 733, s jistotou to však nelze určit.³⁶ Ve stejné době pak existovala v Ravenně i *schola negotiatorum*. V Římě nám pro toto období prameny dokládají například existenci *scholae calzolariorum*, *sandolariorum*, *calderariorum* nebo *schola piscatorum stagni* s priorem Albericem v čele, která v roce 1115 získala právo rybolovu od kláštera San Gregorio, stejně jako v roce 943 rybáři v Ravenně.³⁷

Existence těchto volných spolků může být z části odrazem situace ve Východořímské říši, která dlouhou dobu uplatňovala v těchto městech svůj vliv. Ve Východořímské říši existovaly souběžně volné, svobodné korporace vedle korporací závislých na státní moci (existence a chod těchto korporací byl veřejným zájmem, jehož garantem se v tomto případě stal právě stát). Často zmiňovanou knihou prokazující tuto skutečnost je tzv. *Libro del prefetto*³⁸ z Konstantinopole.

V oblastech Apeninského poloostrova, kde se uplatňovala silná státní moc, jako například v Pávii nebo Veroně, se v pramenech objevují tzv. *ministeria a officia* – spolky závislé na veřejné moci v podobné formě, jakou může nalézt v *Codexu Theodosianu*. Nejvýznamnějším v tomto ohledu je *Liber honorantiae civitatis Papiae*,³⁹ která vznikla za vlády římského císaře Jindřicha II. (1002–1024), nebo Konráda II. Sálského (1024–1039).⁴⁰ Šlo o soupis výnosů náležejících *Camera regia* v Pávii,⁴¹ tedy centrálnímu finančnímu

³⁶ SPRETI, Camillo: *Notizie spettanti all' antichissima „Scola de' pescatori“ in oggi denominata „Casa Matha“*. *Opera e fatica del marchese Camillo Spreti ravennate*. Ravenna 1820, zejména s. 3–8.

³⁷ LEICHT, P. S.: c. d., s. 77–80; VOLPE, G.: c. d., s. 40.

³⁸ Vydaná Leonem IV. Moudrým (866–912), východořímským císařem, označovaným jako *prefetto* města, jako osoba pověřená dohledem nad cechy a mestieri. Kniha rozlišovala dvacet dva korporací do pěti kategorií.

³⁹ SOLMI, Arrigo (ed.): *Il testo delle «Honorantie civitatis Papiae»*. *Archivio storico lombardo*, 47, 1920, 3, s. 177–192.

⁴⁰ O přesné dataci dokumentu se mezi historiky vedou spory, viz MONTI, G. M.: c. d., s. 170.

⁴¹ Pávie byla centrem Italského království a korunovačním městem italských králů, později panovníků římsko-německé říše.

úřadu Italského království zodpovědnému za výběr daní a úschovu královského pokladu. Text dokládá centralizaci finanční správy v Italském království, její celní stanice, jednání mezi obchodníky z Pavie, Benátek, Amalfi, Gaety, Salerno a *Camera regia* v Pávii, správu mincovny v Pavii a Miláně, rýžování zlata v severní Itálii, příjmy a výdaje královské pokladny. Uvedené informace svědčí o návaznosti na římskou organizaci finanční správy. Dokument dokládá také existenci *ministerii*, jednotných spolků obchodníků, mincířů, zlatníků, rybářů, koželuhů, mydlářů a námořníků, podřízených *Camera regia*, které měly dle slov autora dokumentu vzniknout v Italském království již v průběhu první pol. 10. století. Tyto spolky představují určitý monopol na své řemeslo, neboť nikdo mimo spolek nesměl dané povolání vykonávat. Vnitřní správa těchto *ministerií* byla tvořena jedním nebo více úředníky zvanými *magistri*, kteří řídí tyto spolky (např. hájí výsady těchto sdružení, mají na starost posílení produkce), jsou ovšem podřízeni státní moci. Spory těchto *ministerií* spadají pod jurisdikci krále nebo *cameraria*, hlavního pokladníka. Jednalo se tedy o spolky svobodných mužů, kteří byli souzeni přímo králem a sami si mohli volit své *magistri*. I zde se setkáváme s povinností zaplatit vstupní poplatek.⁴²

Především z tohoto a pro pozdější dobu dochovaných dokumentů Arrigo Salmi vyvozoval, že některá *collegia*, přeživší langobardskou invazi, pokračovala ve své činnosti i v období středověku.⁴³

Období *P'età comunale* (věk komun), od konce 11. století po druhou polovinu 13. století, poskytlo cechovním společenstvím pod nadvládou italských městských komun velkou nezávislost. Cechy se v tomto období staly korporacemi prakticky samostatnými, z velké části nepodléhajícími veřejnému dohledu komuny. Pro lepší zabezpečení svých sociálních a ekonomických funkcí si začaly postupně získávat i politickou moc.

Postavení cechovních spolků v jednotlivých oblastech Apeninského poloostrova bylo ovšem velmi nejednotné. Ve městech jako Bologna, Milano a Florencie získaly cechovní společnosti natolik významné postavení, že se jejich autorita prakticky překrývala s veřejnoprávní mocí jednotlivých komun. Spolu se ziskem politické moci byla na cechovní přenesena i určitá část pravomocí v soudní oblasti (měly právo rozhodovat ve věcech týkajících se svých členů, majetku, profese či řemesla, především pak obchodu). Veřejnoprávní zásahy se tak vztahovaly pouze na uložení politických a ekonomických opatření nebo na všeobecně uznávaná omezení, například regulaci počtu cechovních společenství. A tak ačkoli liberální názor Balda de Ubaldis (†1400), že není zvlášť

⁴² LEICHT, P. S.: c. d., s. 28–30; MONTI, G. M.: c. d., s. 170–172; SOLMI, A.: c. d., s. 9.

⁴³ LEICHT, P. S.: c. d., s. 33–35.

potřeba povolení obce nebo vyšších právních předpisů pro vznik cechu nebo schválení jeho statut, neodpovídal právní realitě žádného z městských států na italském území, byl nejspíš odvozen z praxe, neboť cechy si v městských státech vydobily velmi silné pozice.⁴⁴

5 Glosátoři

Restaurování římskoprávního vzdělání od 12. století spolu se stoupajícím významem antického *exempla* posílila pozici římského práva natolik, že se pro právní rámec severoitalských městských komun stalo stěžejním právním systémem. Významnou roli v této skutečnosti sehrála škola glosátorů.

Glosátoři,⁴⁵ na rozdíl od pozdější školy komentátorů, nepřistupovali k výkladu norem římského práva kriticky. Jejich interpretace vycházela převážně z úvah o bezchybnosti a dokonalosti římskoprávních textů, které byly beze změn přejímány a vztahovány na soudobou společnost. Právní normy věnující se existenci a fungování institucí, jakými byly řemeslné spolky starověkého Říma, tak byly glosátory bez úprav používány na středověké cechy. Glosátoři tak v podstatě do antické římskoprávní formy vkládali nový středověký obsah.

Bolognským juristům stejně jako i jiným glosátorům nebyla zprvu známa řada skutečností římského práva. Jednou z nich je nerozlišování mezi veřejnou a soukromou mocí. (Ulpianus, D.1.1.1.2 Veřejné právo je to, které se týká římského státu, soukromé to, které se týká prospěchu jednotlivců.) Glosátoři nevedli přísnou hranici mezi státem ve smyslu římského impéria a jemu podřízenými korporacemi. Na tomto základě tak přírkli veřejnoprávní moc i městským komunám. U prvních glosátorů byla pak komunám přičítána „jen“ práva římských *municipií*, která jim však byla propůjčena navždy.⁴⁶

Druhou pro téma studie významnou skutečností bylo, že glosátoři na pojetí sdružení (např. cechu) neaplikovali římskoprávní zásadu odloučení osoby od organizace. (D. 3.4.7.1 Dluží-li právnická osoba, jednotliví společníci nedluží nic: proto dluží-li právnická osoba, jednotlivci nejsou dlužníci.) Tuto skutečnost odráží i pozdější názor Balda de Ubaldis, který při snaze

⁴⁴ SOLMI, A.: c. d., s. 14.

⁴⁵ Škole Glosátorů se naposledy v rozsáhlosti věnoval článek: ČERNÝ, Miroslav: *Středověcí glosátoři – nejdůležitější představitelé a metoda jejich práce*. Acta Iuridica Olomoucensia, 9, 2014, Supplementum 3: Recepce římského práva v Evropě, s. 33–49.

⁴⁶ KUDRNA, Jaroslav: *Stát a společnost na úsvitě italské renesance*. Praha 1964, s. 77–78.

vyjádřit vztah mezi cechy a jejich členy zdůrazňuje, že se celek v podstatě neliší od svých částí.⁴⁷

Stejným způsobem, jakým glosátoři zaměňovali pojmy *municipium* s *comune*, nakládali i s pojmy *collegia* a *arti*. Cechovní společenství, která se však objevují od 12. století na Apeninském poloostrově, byla svou právní povahou rozdílná od římských *collegií* především ve dvou stěžejních aspektech. Jejich samospráva nově zahrnovala soudní moc nad svými členy (k plnému rozvoji této pravomoci došlo na začátku 14. století) a na základě svého vlivu ve městech se stala významnými politickými činiteli stěžejním způsobem se podílejícími na řízení *stato comunale*. Tyto skutečnosti tak bylo nutno právně zdůvodnit.

O spolcích starověkého Říma se nám nedochovaly téměř žádné zprávy. Existují ovšem i výjimky, například jedno z nejváženějších *collegií*, existující přímo ve městě Římě, *collegium pistorum* (spolek pekařů). To mělo své místo i v římském senátu, neboť nejprestižnější z řemeslných spolků si v Římě získaly i značný politický vliv.⁴⁸ Avšak uvažovat nad kolegii jako samostatnými politickými entitami bylo Římanům cizí. Glosátory tak často uváděné srovnávání *collegií* a *municipií* neodpovídalo římskoprávním základům.⁴⁹

Podobně tomu bylo i u odůvodnění cechovní soudní moci, kdy obě teorie, se kterými se u glosátorů můžeme setkat, vycházely z římskoprávních textů. První z nich soulad mezi středověkými cechy a římskými *collegií* odůvodňuje pomocí Justiniánova *Codexu* a v něm obsažené Anastasiovy konstituce z roku 502, v níž se hovoří o povoláních, kterým neměla být odmítnuta soudní moc.⁵⁰

Druhé pojetí dovozuje soudní moc cechů ze způsobu vytvoření *collegií*, které mělo být stejné jako u *civitas*. Uvažovalo se tedy nad podobností těchto dvou korporací. Ve skutečnosti bylo ovšem přiblížení *collegia* k *civitas* pouze teoretické a celá konstrukce této doktríny vycházela jen z římských *collegií*.

⁴⁷ Tamtéž, s. 78–81.

⁴⁸ LIU, Jinyu: *Collegia Centonariorum: The Guilds of Textile Dealers in the Roman West*. Leiden – Boston 2009, s. 103–110.

⁴⁹ D. 3.4.2 Si municipes vel aliqua universitas ad agendum det actorem, non erit dicendum quasi a pluribus datum sic haberi: hic enim pro re publica vel universitate intervenit, non pro singulis.

TODINI, Giampiero: *Alle origini dell' autonomia delle Arti e Corporazioni*. Archivio Storico e Giuridico Sardo di Sassari, N. 10, 2006, s. 24.

⁵⁰ C. 3.13.7 Periniquum et temerarium esse perspicimus eos, qui professiones aliquas seu negotiationes exercere noscuntur, iudicium, ad quos earundem professionum seu negotiationum cura pertinet, iurisdictionem et praeceptiones declinare conari.

TODINI, G.: *c. d.*, s. 23–24.

Nicméně snaha glosátorů odvodit *collegia* od *res publica* byla dalece vzdálená zamýšlené římskoprávní konstrukci těchto institucí.⁵¹

Tak se také stalo, že při hledání vztahu mezi *res publica*, *municipia* a *collegia* se glosátorům podařilo na základě nesprávných přirovnání – *populus* (římský stát), *civitas* a osobnostní složky *collegii* – odůvodnit legitimitu cechovních statut, kdy stejně jako v *civitas* lid vytváří zákony, tak také členové cechu mohou sestavovat vlastní pravidla.⁵²

6 Arti di Firenze

Florence je městským státem, na němž lze velmi dobře ilustrovat cechovní vývoj reagující na společenské a hospodářské změny odrážející se zejména v posilování politické a soudní moci cechů. Od 13. století, kdy již víme, že cechy hrály ve Florencii neopomenutelnou úlohu, lze sledovat, jakým způsobem se adaptovaly na nové podmínky, překračovaly svou dřívější úlohu a rozšiřovaly své pravomoci.

Na otázku, zda pro Florencii existuje nějaké přesné datum, v němž došlo k opětovnému zformování cechovních společenství, či zda šlo o dlouhodobý vývoj plynulého navazování na předešlé instituce, dnes bohužel nedokážeme odpovědět. Giovanni Villani (†1348) ve své kronice města Florencie (*Nuova Cronica*) vzpomíná starosty cechu Calimala již v roce 1150, kdy měl zmíněný cech dozorovat stavbu kostela San Giovanni.⁵³ První písemná zpráva, která je dnes dochována v Archivio di Stato ve Florencii, nicméně pochází až z roku 1193, kdy notářský zápis smluv sjednaných v kostele Santa Cecilia mezi pány z Castello del Trebbio a Comune di Firenze zaznamenává účast sedmi rektorů cechů.⁵⁴ Tato zpráva stejně jako následující dochované dokumenty z počátku 13. století nasvědčují tomu, že cechy v této době jsou již plně zformovány a nevznikly v nedávné době.⁵⁵

⁵¹ D. 3.4.1.1 Quibus autem permissum est corpus habere collegii societatis sive cuiusque alterius eorum nomine, proprium est ad exemplum rei publicae habere res communes, arcam communem et actorem sive syndicum, per quem tamquam in re publica, quod communiter agi fierique oporteat, agatur fiat.

Tamtéž, s. 24.

⁵² Tamtéž, s. 25.

⁵³ COMPAGNI, Dino – VILLANI, Giovanni: *Florentské kroniky doby Dantovy*. KALISTA, Zdeněk (ed.). Praha 1969, s. 141.

⁵⁴ *Pacta et conventione habitas inter dominum Gerardum Caponsaccum Pot. Florentie et eius consiliaris et septem rectores qui sunt super capitibus atrium ex una parte, etc.*

⁵⁵ GANDI, Giulio: *Le corporazioni dell' antica Firenze*. Florencie 1928, s. 4.

Počet cechů se v průběhu času ve Florencii měnil. Nejdříve bylo sedm velkých cechů (*Arti maggiori*) a množství malých cechů (*Arti minori*), jejichž původní počet není znám. V roce 1266 uvádějí městská statuta čtrnáct cechů a příslušníky větších cechů zrovnoprávňují se šlechtici.⁵⁶ V roce 1280 pak bylo velkých cechů sedm a dvacet pět malých.⁵⁷ V roce 1293 statuta města zakotvovala jednadvacet cechovních spolků. Tento počet, pouze s přechodnými krátkými etapami, zůstal zachován i v průběhu života Machiavelliho (†1527), který ve *Florentských letopisech* uvádí: „Z počátku bylo těchto cechů dvanáct, z toho sedm větších a pět menších, později byl počet cechů zvýšen na čtrnáct, takže jich nakonec bylo dvacet jedna, jak je tomu až dosud.“⁵⁸ Pět z *Arti minori*, cech řezníků, obuvníků, stavitelů, kovářů a *rigattieri* (vetešníků), bylo někdy označováno za *Arti medie* (střední cechy), jelikož byly považovány za nejvýznamnější mezi menšími cechy.⁵⁹

Florentský obchodník a spisovatel Goro Dati (†1435) v prvních letech 15. století napsal: „l'ordine della città ... appresso v'è l'ordine dell'Arti“ (uspořádání města ... je blízké uspořádání cechů).⁶⁰ Toto tvrzení lze vykládat dvojím způsobem. Zastánci diskontinuity cechovních společenství se velmi často opírají o názor, že nově se zformované cechy vrcholného středověku kopírovaly uspořádání komuny. Naopak například názor Jaroslava Kudrny: „ústavy některých komun vlastně napodobují statuty cechů“,⁶¹ ukazuje, že celá problematika může být chápána i opačným způsobem.

Z právního hlediska byly florentské cechy právníckými osobami. Svou vůli vyjadřovaly prostřednictvím svých orgánů, za jejichž rozhodnutí byly také zodpovědné. Vytvářely vlastní stanovy, které byly pro jejich členy závazné, a vykonávaly vlastní soudní moc. V čele každého z 21 cechů stálo *collegio* složené v závislosti na historickém období ze tří až dvanácti konzulů. Složeným poradním orgánem bylo pak *consiglio*. Mezi další orgány lze uvést *burocrazia*, jakýsi sekretariát cechu, v němž působili notáři cechu a který evidoval všechny písemnosti související se životem cechu (včetně právní a finanční oblasti), dále pak úřad pokladníka, který měl na starost finance cechu,

⁵⁶ SAVICKÝ, Nikolaj: *Renesance jako změna kódu: o komunikaci slovem a obrazem v italském rinascimento*. 2. vyd. Praha 2010, s. 33–4.

⁵⁷ GANDI, G.: c. d., s. 5.

⁵⁸ MACHIAVELLI, Niccolò: *Florentské letopisy*. Praha 1975, s. 78.

⁵⁹ HIBBERT, Christopher: *Florence: životopis města*. Praha 1997, s. 43.

⁶⁰ MANNI, Giuseppe: *Istoria Di Firenze Di Goro Dati Dall'Anno MCCCCLXXX. All'Anno MCCCCV. Con Annotazioni*. Florencie 1735, s. 133.

⁶¹ KUDRNA, J.: *Materiály k italským dějinám*. Brno 1973, s. 105.

a posly, kteří plnili několik funkcí – soudní vykonavatel, zřízenec a v případech potřeby policie.⁶²

6.1 Politická moc florentských cechů

V roce 1282 došlo ve Florencii k provázání státní politické moci s cechovním vytvořením nového vládního úřadu – cechovních priorů pověřených správou a vládou nad městem. První priorové byli tři a jmenovali se Bartolo, syn pana Jacopa Bardiho, za okrsek za Arnem a cech Calimala, Rosso Baccherolli za okrsek San Piero Scheraggio a cech bankéřů, Salvi, syn Chiara Girolamiho, za okrsek San Brancazio a cech soukeníků.⁶³ Původně se předpokládalo, že vždy po dvou měsících budou vystřídáni novými třemi priory z uvedených tří velkých cechů. Tito priorové měli svůj úřad vykonávat v *badia Fiorentina*,⁶⁴ zde měli poskytovat slyšení, spát i stravovat se na účet obce. Bylo jim přiděleno šest biřiců a šest poslů, aby obesílali občany. Měli spolu s vrchním velitelem občanských ozbrojených sborů spravovat velké a závažné obecní záležitosti a svolávat a konat rady a činit příslušná opatření. Nový úřad byl však občany města přijat s takovým nadšením, že již v následujících dvou měsících bylo zvoleno priorů šest (srpen 1282) – nově priorové za cech lékařů a lékárníků, cech hedvábníků a knoflíkářů a cech kožešníků a koželuhů. Časem se k nim pak přidaly všechny ostatní cechy. Statuty z roku 1293 byl k priorům připojen úřad staršího priora, *Golfaloniere di Giustizia*, jako hlavy městské republiky.⁶⁵

18. ledna 1293 byla uzákoněna slavná statuta *Ordinamenti di Giustizia*,⁶⁶ která významně posilovala moc cechů v *Comune di Firenze*. Již úvodní řádky prvního rubrika tohoto dokumentu, které představují právní rámec unie jednadvaceti cechů v jejich „prospěšnosti, ryzosti a věrnosti společnosti i spolku“, jsou projevem zásady justiniánského práva, a to: *Quod omnes tan-*

⁶² FRANCESCHI, Franco: *La parabola delle Corporazioni nella Firenze del tardo Medioevo*. In: *Arti fiorentine. La grande storia dell'artigianato*. I. díl, Il Medioevo Florencie 1998, s. 79–80.

⁶³ COMPAGNI, D. – VILLANI, G.: c. d., s. 250.

⁶⁴ Badia Fiorentina je budova umístěná v samém centru města Florencie před *Bargellem*.

⁶⁵ COMPAGNI, D. – VILLANI, G.: *Florentské kroniky doby Dantovy*, s. 250–251; HIBBERT, Ch.: c. d., s. 44.

⁶⁶ *Ordinamenti di Giustizia* – soubor nařízení, týkajících se městského zřízení ve Florencii a směřujících k zrovnoprávnění sociálních vrstev městského obyvatelstva. Obsahovala 24 paragrafů a byla vyhlášena na ochranu lidu proti zvyšujícímu se uzurpátorství šlechty. Blíže například: VILLARI, Pasquale: *I primi due secoli della storia di Firenze*. II. díl. Florencie 1894, s. 65–112.

git ab omnibus approbari debet. (Co se všech týká, musí být všemi schváleno.). Statuta charakterizovala Florentskou republiku jako suverénní federaci autonomních a sobě rovných cechů. Ustanovovala pevný počet jednadvaceti cechů, které uváděla v pořadí dle jejich významu, kdy největší vážnosti se těšil *Arte dei Giudici e Notai*⁶⁷ (cech právníků a notářů) a za ním dalších šest velkých cechů. Ovšem již tato poslední uvedená skutečnost nabourává celý koncept rovnosti cechovních společenství. V mocenském rozdílu mezi *Arti maggiori* a *Arti minori* je Florencie ukázkovým příkladem reality velkých italských měst (další např. Milano, Bologna, Siena), která hrála významnou úlohu na poli mezinárodního obchodu, čímž se posilovalo postavení a úloha tamějších obchodníků, bankéřů a notářů. Právě z této skutečnosti plynul mnohem znatelnější společenský rozdíl jednotlivých cechovních profesí a řemesel oproti středním a malým městům (např. Padova, Modena, Lucca), kde se v rámci cechovních organizací udržovala větší společenská rovnováha. V tomto případě je třeba význam slova rovnost spatřovat ve smyslu přístupu k politické moci. Každý cech měl teoreticky stejný podíl bez ohledu na počet členů.⁶⁸

Proklamaci suverenity je třeba také chápat ne ve smyslu mocenské nadvlády ve městě, neboť až na krátké období let 1378–1382 ovlivněných povstáním *Ciampi* a jeho politickými výsledky cechy samy nevládly, ale jako množství pravomocí, které jsou namísto státního aparátu vykonávány samotnými cechy. Nejrozsáhlejší pravomoci měly cechy v oblasti finanční a zahraniční politiky, stěžejním je ovšem fakt, že se zde setkáváme s přenosem části každé ze tří složek státní moci (zákonodárné, výkonné, soudní).

Provolání autonomie je pak odkazem na významný podíl samosprávy, kdy samotná statuta města upravovala pouze obecná pravidla platná pro všechny cechy (jejich počet, působnost).

Členství v cechu představovalo ve Florencii zejména sociální a politickou prestiž. Cechy tvořily v podstatě stěžejní politické instituce, neboť pouze člen cechu měl politická práva. Stalo se tak běžnou praxí, že cech sdružoval hned několik povolání, například *Arte della Seta* (cech obchodníků s hedvábím) tvořili nejen samotní obchodníci, ale i čalouníci a vyšivači, obchodníci

⁶⁷ Detailně se tomuto cechu věnoval například MARTINES, Lauro: *Lawyers and Statecraft in Renaissance Florence*. Princeton 1968.

⁶⁸ NAJEMY, John Michael: *Guild Republicanism in Trecento Florence: The Successes and Ultimate Failure of Corporate Politics*. *The American Historical Review*, 84, 1979, no. 1, s. 58–59; SOLMI, A.: *Le corporazioni nel Medio Evo*, s. 14; STALEY, E.: *c. d.*, s. 50–51; FRANCESCHI, F.: *c. d.*, s. 81–85.

s látkami a peřím, a dokonce i zlatníci (např. Filippo Brunelleschi⁶⁹), nebo *Arte dei Medici e Speziali* (cech lékařů a lékárníků), jehož členy byli obvykle i umělci (např. Dante Alighieri). Ani členství ve více ceších nebylo neobvyklé, kupci tak účinněji hájili své zájmy a znásobovali svůj vliv v politice města, řemeslníci, kteří zbohatli, se chtěli dostat ve společenském žebříčku výše, tedy stát se členy cechu s vyšší prestiží.⁷⁰

6.2 Soudní moc florentských cechů

Ve středověké Florencii existovala paralelně dvojí soudní soustava s rozdílnou věcnou působností. Nejvyšší soudní cechovní instancí byl od roku 1296 *Tribunale della Mercanzia*. Soudní moc Florentského městského státu tak v cechovních záležitostech nepředstavovala nejvyšší autoritu.

Povaha soudních pravomocí jednotlivých cechů byla vždy odstupňována v závislosti na odlišné politické a ekonomické váze cechu. Pouze tři cechy, právníků a notářů, obchodníků a vlnářů, měly v trestních věcech plnou pravomoc s možností soudit i závažné trestné činy, jako byly krádeže nebo *falsitates* (padělání). Poslední jmenovaný cech měl dokonce speciálního soudce na trestní věci, vlastní policii a vězení ve věži budovy cechu.⁷¹

V rámci občanskoprávních sporů se projevuje mnohem větší rozdílnost ve stupni autonomie jednotlivých korporací, odrážející se například v úpravě práva na odvolání: zatímco rozhodnutí vydaná soudci sedmi velkých cechů byla považována podle městských statut z let 1322–1325 za konečná (bez možnosti odvolání), u *Arti mediane* (cechu řezníků, obuvníků, kovářů, kameníků a řezbářů a pláteníků) to bylo pouze do hodnoty 100 lir a rozhodnutí ostatních cechů bylo omezeno 25 lirami. Nebezdůvodně tak vnímaly střední a malé cechy některé právní předpisy jako omezující jejich suverenitu a pravidelně je ignorovaly. Ve stanovách se často lze setkat se zákazem podrobit rozsudky vydané jejich konzuly druhé instanci. Ve snaze o zřízení nápravy částečně uspěly v roce 1346, kdy byly peněžní stropy výrazně navýšeny.⁷²

Po více než jedno století pak nedochází k výrazným změnám. Později, zejména v souvislosti s formováním státní moci, i zde došlo k reformě. Jako součást rozsáhlejších plánů na přeměnu městského a občanského prá-

⁶⁹ VASARI, Giorgio: *Životopisy nejvýznačnějších malířů, sochařů a architektů* (I). Praha 1976, s. 278.

⁷⁰ HIBBERT, Ch.: c. d., s. 42; MACEK, Josef: *Italská renesance*. Praha 1965, s. 89.

⁷¹ FRANCESCHI, F.: c. d., s. 98–99.

⁷² Tamtéž, s. 99–100.

va, jejichž strůjcem se stal Lorenzo Medicejský, byla v roce 1471 pozměněna struktura florentských cechů na úkor těch menších. Zákon z roku 1477 propojil cechovní korporace ještě těsněji s *Mercanzou* a vytvořil z ní ústřední cechovní orgán. Dalším zákonem byl zaveden zákaz, a to jak pro cechy, tak pro *Mercanzu*, „vytvářet jakákoli statuta či řády, ve kterých roste, umenšuje se nebo se mění jurisdikce *Mercanzy* nebo ostatních 20 cechů, veškerá autorita se v tomto smyslu přesouvá do rukou *Consigli della Repubblica*“. Právní předpisy cechů tak byly více podrobeny kontrole státních úřadů.⁷³

7 Závěr

Významný italský komentátor Baldus de Ubaldis v jedné ze svých glos napsal: (...) to, co je univerzální, nemůže zaniknout smrtí, stejně jako člověk neumírá coby druh.⁷⁴ Otázka kontinuity nepatří k „objevům“ moderních dějin, ač jí zejména v 19. a 20. století byla s ohledem na aktuální potřeby společnosti věnována poměrně významná pozornost, ale jak ukazuje například Ernst Kantorowicz, k prosazování kontinuity v ústavní a právně-politické sféře docházelo již v průběhu 13. a v následném 14. století.⁷⁵ Na Římskou říši⁷⁶ a její instituce navazovala nejedna politická či ekonomická organizace středověku.

Ekonomická, politická i společenská zkušenost, v níž existují cechy věku komuny, se zásadně liší od doby pozdního starověku, z čehož logicky vyplývá i jejich přeměna. Antické spolky jsou zde stále přítomny v podobě právních základů a specifických prvků pro daný typ právnícké osoby. Je na ně tedy navazováno. Ačkoli jejich kontinuální existenci nelze na základě současného stavu dochování i probádání tematických pramenů s určitostí prokázat, přetrvání základního právního rámce, který je upravován v reakci na historický vývoj, je možné potvrdit.

Předložená studie je, i vzhledem ke svému omezenému rozsahu, v mnoha ohledech pouze stručným nastíněním dané problematiky. Poukazuje tak na rozsáhlou množinu otázek, kterými se lze detailněji zabývat: od charakteristiky politické moci antických cechů a podrobnějšího rozboru uvedených

⁷³ Tamtéž.

⁷⁴ KANTOROWICZ, E. H.: c. d., s. 197.

⁷⁵ Tamtéž, VI. kapitola *O kontinuitě a korporacích*, s. 182–204.

⁷⁶ Tuto představu ostatně podporoval i samotný Justinianův zákoník, který uváděl, že říše byla založena přímo Bohem a má trvat „navěky“. Iustiniani Novellea 73, pr. 1: „Quia igitur imperium propterea deus de coelo constituit...“, Iustiniani Novellae 6, doslov: „[Licentiam damus] nobis et ad imperium quod semper est.“

právních pramenů až po detailnější náhled na jednotlivá cechovní společenství ve Florencii. Studie je tak pouhým úvodem k velmi rozsáhlé problematice.

RESUMÉ

OTÁZKA KONTINUITY MEZI ŘÍMSKÝMI COLLEGII A STŘEDOVĚKÝMI ARTI

Součástí velmi rozsáhlé otázky týkající se kontinuity římské jurisprudence v období raného středověku na území Apeninského poloostrova je i problematika kontinuity cechovních společenství. Otázka souvislého vývoje cechů od antiky po vrcholný středověk, stejně jako rozsahu římskoprávního vlivu na „formu a obsah“ středověkých řemeslných spolků, nepředstavuje u právních historiků názorovou shodu. Nevelké množství dochovaných a dosud prozkoumaných pramenů neposkytuje pevnou oporu pro nezpochybnitelné tvrzení o kontinuitě či diskontinuitě cechů v raném středověku. Přesto nám prameny nabízejí široký rozsah informací k vytvoření si dostatečně nosných teorií, k jejichž verifikaci nám může dopomoci i studium cechů ve vrcholném i pozdním středověku. Za příklad modifikace cechovních společenství v návaznosti na politický, hospodářský a společenský vývoj, který tak má být podporou pro teorii kontinuity, byla vybrána Florencie, kde si cechy v průběhu středověku získaly rozsáhlý vliv.

Klíčová slova: cechy, *collegia*, *arti*, glosátoři, římské právo, středověk, kontinuita, Apeninský poloostrov, Florencie, soudní moc, politická moc

SUMMARY

*THE QUESTION OF CONTINUATION BETWEEN ROMAN COLLEGIA
AND MEDIEVAL ARTI*

A part of the question of the continuation of Roman jurisprudence in the period of early medieval times in the area of the Apennine peninsula is also the problematics of the continuation of guilds. The non-interrupted evolution of guilds from the Classical times to the High Middle Ages, as well as the question of the extent of the Roman legal influence on the form and content of medieval guilds, does not represent an opinionable agreement among legal historians. The small amount of surviving and researched sources does not provide a firm support for an undoubtful claim about continuation or discontinuation of guilds in the Early Medieval Period. Nevertheless, the surviving sources offer a vast range of information to create sufficient theories, which verification can help the research of guilds in High and Late Medieval Ages. As an example of a modification of guilds in the continuation of political, economic and social development was chosen Florence, where guilds acquired extensive influence during the medieval times.

Keywords: guilds, collegia, arti, glossators, Roman law, Middle Ages, continuation, Apennine Peninsula, Florence, judiciary, political power

Translated by Mgr. Tereza Kalousková

Mgr. et Mgr. Terezie Pilarová
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc
Česká republika
e-mail: terezie.pilarova@upol.cz